

Др Горан Н. Бошковић, ванредни професор
Криминалистичко-полицијска академија
Београд
goran.boskovic@kpa.edu.rs

Др Славица Љ. Вуковић, ванредни професор
Криминалистичко-полицијска академија
Београд
slavisa.vukovic@kpa.edu.rs

ОБЛАСТИ И ПОСЛЕДИЦЕ УТИЦАЈА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА НА ЛЕГАЛНО ТРЖИШТЕ¹

Сажетак: Криминалне ситуације шире сфере утицаја на сва поља друштвеног живота и постојају опасност по националну и међународну безбедност. Профити који генерише организован криминал на илегалном тржишту и његова инфилтрација у легалне економске токове нарушава индустријелне финансијских институција. На тај начин основне поставке финансијског система могу бити нарушене, а деловање државних институција, економски најредак и национална безбедност угрожени. Савремене криминалне организације су професијно оријентисане и тржишно уситројене, а методи деловања које користи комбинација су криминалних и метода рада савремених пословних организација, што их чини посебно опасним по друштво. Велика економска моћ организованог криминала користи се за стицање пољичке моћи, а она се повраћено користи за остваривање криминалних циљева. Аутори у раду указују на доминантне области и консеквенце инфилтрације организованог криминала у легалне економске односе, као и на

¹ Рад је настао у оквиру пројекта „Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање тероризму и организованом криминалу у условима међународних интеграција”, број 179045, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије, а реализује Криминалистичко–полицијска академија у Београду и пројекта „Криминалитет у Србији и инструменти државне реакције” који финансира Криминалистичко–полицијска академија у Београду.

импликације ових процеса у циљу ш̄ио боље̄ разумевања њихово̄ значаја за дефинисање модела суйрос̄тављања ор̄ганизованом криминалу.

Кључне речи: *ор̄ганизовани криминал, ле̄гално ѡр̄жис̄тије, утицај, ѡследице*

1. УВОД

Деловањем организованог криминала угрожавају се људска безбедност и владавина права. У питању је један од најозбиљнијих безбедносних изазова, ризика и претњи модерном човечанству, па је неопходно пронаћи адекватан одговор на њега. Циљ организованих криминалних група је увећање профита и смањење ризика коришћењем коруптивних веза и принуде у осигуравању ексклузивног утицаја на датом тржишту.² Да би омогућиле интегрисање криминалног профита у легалне економске односе организоване криминалне групе теже коришћењу привредно–финансијског сектора како би замаглиле границе између легалних и нелегалних активности. Истраживање у Белгији показало је да 75 % криминалних организација познатих полицији, које делују у тој земљи, у својој активности користе легалне пословне структуре. У 49,1 % случајева то су легална привредна друштва која су основале криминалне организације које се баве легалним и нелегалним активностима.³ Резултати истог истраживања показују да организовани криминал користи мање ризичније начине, „позајмљене” из привредно–финансијског сектора, да би стекао и повећао криминални профит, легализовао своје деловање и остварио утицај на економске и политичке токове.

Велике количине нелегално стечених средстава које поседују криминалци и криминалне организације представљају потенцијалну опасност, њиме се корумпирају државни органи, нарушава интегритет финансијских институција и омогућава укључивање у легалне економске токове, а тиме и контролисање сивих и црних тржишта.⁴ Коришћењем легалних пословних структура организовани криминал прихвата правила понашања у пословном свету и прилагођава своју организацију новим захтевима, што у крајњем може довести до тога да криминалне организације постану сличне легалним

² Thomas Schelling, „What is the business of organized crime?”, *Journal of public law*, 1/1971, 74.

³ Paul Ponsaers, „What is so organized about financial–economic crime? The Belgian case”, *Crime, law & social change*, 3/2002, 194.

⁴ Вид. Дарко Маринковић, „Сива економија и црно тржиште у Србији. Паралелни свет око нас”, *Економски видици*, 3/2004, 455–467.

пословним организација.⁵ Такве „нове” криминалне организације осим што користе методе легалних пословних организација задржавају и пређашње методе деловања (корупција, насиље, уцене и др.), а њихове амбиције су вршење утицаја на власт, па чак и обликовање државе и редефинисање њених функција за остварење криминалних циљева. Управо због тога су у овом раду предмет анализе облици и последице инфилтрације организованог криминала у легалне економске односе и доминантне импликације тог процеса.

2. РАЗМЕРЕ ИЛЕГАЛНИХ ПРИХОДА СТЕЧЕНИХ ОРГАНИЗОВАНИМ КРИМИНАЛОМ И МОГУЋНОСТ ЊИХОВОГ ПЛАСИРАЊА У ЛЕГАЛНЕ ЕКОНОМСКЕ ТОКОВЕ

Криминални профит је извор економске моћи организованог криминала, он се користи за стицање политичке моћи (корупцијом, финансирањем политичких странака, обављањем „прљавих” послова за државу и другим методама), која се даље користи за остваривање криминалних циљева. Глобалне процене прихода стечених криминалом у 2009. години износе 3,6 % светског бруто друштвеног дохотка (БДП) или 2100 милијарди долара. С друге стране, процене износа *ојраноџ* новца указују на износ од 1600 милијарди долара или 2,7 % БДП–а.⁶ Од трговине људима у Европи годишње се заради између седам и 13 милијарди долара, од чега око седам милијарди потиче од проституције жртава трговине људима. На глобалном нивоу, зарада од сексуалне експлоатације жртава трговине људима је око 60 милијарди евра годишње, што је 400 % више него пре 10 година и једнако трговини наркотицима. Процена је да се у Србији око 1200 особа одаје проституцији и да су приходи близу 40 милиона евра годишње.⁷ Тако организовани криминал постаје неформални центар финансијске моћи.

Неке међународне криминалне организације имају капитал већи од националних бруто доходака или буџета многих земаља. Организовани криминал спречава транзицију ка демократији, ограничава лична права и

⁵ Према неким извештајима, *италијанска мафија* је постала *италијанска банка број један*, са средствима која прелазе вредност од 65 милијарди долара, док више од 200.000 предузећа зависи од њиховог кредитирања, чиме мафија остварује опсаду над привредом ове земље и утиче на економске и политичке токове. James Mackenzie, *Mafia now "Italy's No.1 bank" as crisis bites*, <http://www.reuters.com/article/2012/01/10/us-italy-mafia-idUSTRE8091-YX20120110>, 15. новембар 2015.

⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*, Vienna, 2011, 127.

⁷ Саша Мијалковић, „Секс индустрија као вид организоване криминалне делатности”, *Организовани криминалијети – стицање и мере заштите*, октобар 2005, Полицијска академија, Београд, 675.

слободе, онемогућује економију отвореног тржишта и легалне стране инвестиције, ограничава слободне изборе, слободу штампе и прети финансијској безбедности земаља. Укључивањем нелегално стечених прихода у легалне финансијске токове организовани криминал угрожава економски систем и тржишну конкуренцију и остварује утицај на економске, политичке и друштвене токове на националном и међународном плану. Процењује се да нерегистровање прихода организованог криминала инфилтрираног у легалне економске односе у САД наноси јавним фондовима губитак од око шест милијарди долара које други привредни субјекти и грађани морају да поупу не додатним опорезивањем.⁸

Транзиционе процесе у земљама у развоју организовани криминал често злоупотребљава за прање новца, учешћем у приватизацији друштвеног капитала, оснивањем предузећа чија је основна делатност спољнотрговински промет и девизно пословање, конкурисањем на тендерима за јавне набавке и пројекте који се финансирају из јавне потрошње (попут јавних радова и уопште великих инвестиција у инфраструктуру) и друго. У процесе приватизације и злоупотребе стечајних поступака често су укључени и организовани криминал и транснационални криминал у спрези с политичким фактором.⁹ Искуства држава које су прошле транзиционе процесе показују да је та сфера у великој мери оптерећена криминалним радњама које имају за циљ обезвређивање капитала, затим његову нетачну процену и претакање друштвеног богатства у приватне руке.¹⁰

Корупција омогућава успостављање и одржавање криминалних веза између државних органа и криминалних структура, чиме се настоје обезбедити политичке одлуке које погодују организованом криминалу и „имунитет“ од кажњавања. Таква корупција представља „добру инвестицију“ те се сматра режијским трошком и саставним делом криминалне стратегије и тактике.¹¹ Уједно њоме се умањују способности кривичноправног система и ствара неповерење грађана у тај систем и државу.¹² Организовани криминал тежи да спречи доношење закона који омогућавају његово сузбијање, а ако

⁸ Larry Siegel, *Criminology*, Belmont, 2009, 380.

⁹ Бранислав Симоновић, *Криминалистика*, Крагујевац, 2004, 621.

¹⁰ Горан Бошковић, „Корупција у приватизацији”, *Корупција у јавној управи* (ур. Ђорђе Ђорђевић, Горан Милошевић, Биљана Симеуновић–Патић), Београд, 2011, 56.

¹¹ Валентина Корж, „Корупцијске везе организованих криминалних група и организација – криминалистичка анализа”, *Безбедносц*, 6/2002, 949.

¹² Институције које су еродирале корупцијом, слаба су препрека интересима разгранатих криминалних структура, јер корумпирани експоненти власти немају довољно ни ауторитета, али ни морала, да се ефикасно супротставе криминалцима, који користе актуелно стање за незаконито богаћење. Горан Бошковић, Сретен Југовић, „Корупција у јавној управи Републике Србије – специфичности и институционални механизми за спречавање”, *Српска политичка мисао*, 3/2015, 143.

они постоје да се не примењују доследно и ефикасно. Корупцијом државних и финансијских структура олакшава се улагање опраног новца у разне послове и омогућава предност у односу на легалне пословне субјекте (извођење јавних радова, приватизација предузећа, извозни и увозни послови и слично).

Потенцијали за улагање криминалних организација у легално пословање зависе од величине криминалног профита. Истраживање у Србији показује да је материјална штета на основу пријављених кривичних дела у периоду 2000–2005. године била 86 милијарди динара (1,2–1,4 милијарде евра). Више од 80 % од те суме приписује се економском криминалу, док је само у 2005. години, зарада од њега била око 230 милиона евра, а штета нанета друштву у Републици Србији изнад 250 милиона евра¹³. Посматрајући те податке, питања која привлаче пажњу су колика је стварна штета и обим укупног криминалног профита, каква је његова концентрација и дистрибуција и уплив у легалне економске токове? С обзиром да је у Србији по тадашњим подацима било 2584891 домаћинство, агрегатни годишњи дефицит за домаћинства процењује се на 40814 милиона динара (више од 600 милиона евра), односно 3,3 % БДП за 2003. годину¹⁴. Намеће се питање како се постојећи дефицит финансира и да ли је он равномерно распоређен или је концентрисан (мала група људи која има велике нелегалне приходе)? Извори финансирања могу бити дознаке из иностранства (велики број људи из Србије који раде у иностранству), кредитирање, уштеђевина, добици, рад на црно, сива економија, злоупотребе у пореском систему, криминални профит и друго. Ако се истраживањем на основу наведених параметара утврде постојање и концентрација криминалног профита и спремност за његово улагање у легално пословање, то може узроковати многе штетне последице.

Напори који се улажу у сузбијање криминалних организација на појединачном и интернационалном плану имају циљ онемогућавање коришћења економске моћи криминалних организација за инфилтрацију у политички систем финансирањем политичких структура, а тиме и стицање политичке моћи која се повратно користи за повећање економске моћи криминалних организација.¹⁵ Зато треба размотрити разлоге због којих криминалне организације, групе и појединци који се баве криминалном делатношћу улажу у легално пословање, јер то може имати различите последице. Разлози могу бити обезбеђење за будућност (у случају повлачења, издржавања затворске казне, смрти и сл.), смањење ризика да државни органи одузму криминални

¹³ Organisation for security and cooperation in Europe, *Report on money laundering and predicate crime in Serbia 2000–2005*, Paris, 2006, 10.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Вид. *Organized crime: culture, markets and policies* (eds. Dina Siegeland, Hans Nelen), New York, 2008.

профит или да га присвоји конкурентска криминална група, подршка криминалној делатности и стварање директног извора криминалног профита.¹⁶

Криминалне организације стално трагају за новим центрима за прање прљавог новца, а нарочито су рањиве земље у транзицији с недовољно изграђеним институцијама за борбу против организованог криминала, којима су неопходне инвестиције да би покренуле своју економију¹⁷. У ту групу земаља спада и Србија, па треба предузети низ мера и радњи на превентивном и репресивном плану како би се онемогућило инфилтрирање криминалних организација у финансијске институције и контролисање политичких и економских токова инвестицијама иза којих стоји „прљав” новац.

3. ОБЛАСТИ УПЛИВА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА У ЛЕГАЛНО ТРЖИШТЕ

У Националној стратегији за борбу против организованог криминала из 2009. године процењује се да у Србији делује више организованих криминалних група које су регионало повезане са таквим групама у земљама у окружењу и шире, а највише са групама из Црне Горе, Босне и Херцеговине, Румуније, Републике Хрватске, Републике Македоније, Републике Бугарске и Републике Албаније. Њихов утицај је веома штетан на привредни и економски развој Србије, а основни метод њиховог деловања је улагање великих сума нелегално стеченог новца у легалне токове, као и корумпирање припадника државне администрације, како би се дошло до заштићених информација и остварио утицај на ток и исход кривичног прогона. У истој Стратегији се указује да је немогуће прецизно израчунати материјално–финансијску штету коју Србији наноси организовани криминал, али је сасвим сигурно да је она великих размера. Међу појавним облицима организованог криминала у Србији наводе се: трговина наркотицима, изнуде, отмице, уцене, трговина људима, кријумчарење људи, корупција, прање новца, злоупотреба службеног положаја, фалсификовање новца и других средстава плаћања, проституција, трговина оружјем и експлозивним материјама, међународно кријумчарење

¹⁶ Према извештају Савета Европе, употреба легалних комерцијалних структура од стране организованих криминалних група може да служи у различите сврхе – као покриће или заштита за њихове илегалне активности; да обезбеди логистичку подршку и остале услуге криминалним активностима; да олакша прање новца; да послужи као веза са јавним властима и осталим легалним структурама друштва; да омогући учествовање у јавним набавкама; да се прошири асортиман пословних интереса; да се контролише или монополише тржиште, итд. Council of Europe, *Organized crime situation report 2004 – Focus on the threat of cybercrime*, Strasbourg, 2004, 43.

¹⁷ Matthias Borgers, Johannes Moors, „Targeting the proceeds of crime: bottlenecks in international cooperation”, *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, 1/2007, 12.

возила, кријумчарење акцизне робе и високотехнолошки криминал. Уочене тенденције указују да се новац стечен вршењем предикатних кривичних дела улаже у куповину непокретности и луксузних добара на територији Републике Србије, да се трансферише ван граница Србије на приватне рачуне физичких лица и рачуне офшор (*off shore*) фирми које се оснивају за ту намену. За прање таквог новца користе се и специјализована лица из области финансија и савремена средства комуникације. Део новца стеченог на нелегалан начин у иностранству уноси се и у земљу, физички или путем банкарских трансфера и улаже у некретнине, чему погодује непостојање или незадовољавајућа примена прописа о пореклу имовине. Процес приватизације у великој мери је омогућавао улагање „прљавог” новца у куповину правних лица која се приватизују.

Процењује се да је на подручју Европске уније (ЕУ) активно 3600 међународних организованих криминалних група које врше различите криминалне активности, међу којима су највише распрострањена илегална трговина дрогом (најважнији типови дрога су кокаин и канабис) и преваре (најважнији типови превара су преваре у вези са акцизама и ПДВ-ом). Те две области криминала представљају више од половине свих активности организованих криминалних група, а више од 30 % група активних у ЕУ су поли-криминалне, односно укључене су у више од једне криминалне области.¹⁸ Социјални и економски трошкови од организованог криминала у Великој Британији износе најмање 24 милијарде фунти годишње, док се трошкови од превара као облика организованог криминала процењују на најмање 8,9 милијарди фунти годишње, а трошкови од превара уопште на чак 50 милијарди фунти годишње.¹⁹ У тој земљи је идентификовано скоро 1400 организованих криминалних група које се баве економским криминалом, од којих су многе укључене и у друге облике тешког и организованог криминала. Организовани криминалци врше преваре у вези са осигурањем и хипотекама, као и преваре против глобалног банкарског система, учествују у криминалу против интелектуалне имовине, укључујући и снабдевање фалсификованим лековима и електронским уређајима. У Стратегији против тешког и организованог криминала у Британији изражено је уверење да је мали број организованих криминалних група укључен у злоупотребу тржишта у тој земљи.

Преваре се све више врше путем савремених информационо-комуникационих мрежа (чак 40 % превара у Британији у 2012. години извршено је искоришћавањем слабости услуга путем тих мрежа и слабости лица која

¹⁸ European Police Office, *SOCTA 2013 EU Serious and organised crime threat assessment*, The Hague, 2013, 33.

¹⁹ The Stationery Office, *HM Government: Serious and organised crime strategy*, London, 2013, 14.

их користе), а један фишинг (*phishing*) имејл у којем пошиљаоц тврди да је поуздано лице за пружање финансијских и других података, може бити коришћен за напад на велики број људи, често од стране криминалаца који се налазе у иностранству или користе страну ИТ инфраструктуру²⁰. Преваре против јавног сектора коштају Британију око 20 милијарди фунти годишње од којих предњаче оне против пореског система где је износ утајеног пореза као последица организованог криминала око пет милијарди фунти, док су преваре у вези са порезом на додату вредност повезане са дуваном и алкохолном постале више софистициране, мултинационалне и често подразумевају коришћење информационо–комуникационих мрежа.²¹

Многобројним криминалним активностима акумулирају се велике суме готовог новца које се користе за развијање криминалних активности, као и за покретање легалног бизниса.²² Према Процени претње од тешког организованог криминала коју је објавио Европол 2013. године прање новца је означено као глобални бизнис који је присутан у свакој земљи која врши операције са великим сумама новца. У питању је самостално кривично дело које је блиско повезано са осталим формама тешког и организованог криминала, а такође постоје и професионални перачи новца који врше услуге прања новца за друге као своју основну делатност. У истом документу указује се да је обим прања новца тешко проценити, да је он значајан и упућује на процену Канцеларије за дроге и криминал Уједињених нација по којој је сума глобално опраног новца између два и пет процената глобалног БДП или између 615 милијарди и 1540 милијарди еура годишње.²³

Организоване криминалне групе настављају да користе традиционалне методе прања новца као што је коришћење компанија шкољки и рачуна у офшор јурисдикцијама. За прање новца све више се користе интернет, припејд картице и електронски новац, а организоване криминалне групе су веште и у експлоатацији слабости као што су предузећа за новчане услуге (*money service businesses*), неформални системи за трансфер вредности и земље са релативно slabим граничним контролама и регулативом против прања новца. Провајдери илегалних финансијских услуга појављују се у форми платформи и банака за плаћање без надзора.²⁴ Неформални системи за трансфер вредности, као што је хавала (*hawala*), засновани су на глобалној мрежи често нерегистрованих и неформалних банкара која обично пружа услуге етничким или емигрантским заједницама и њиховим фирмама. Агенција за

²⁰ *Ibid.*, 18.

²¹ *Ibid.*, 18-19.

²² Вид. Милан Шкулић, *Организовани криминалијеи – њојам и кривичној процесни асїекїи*, Београд, 2003, 203-204.

²³ European Police Office, 27.

²⁴ *Ibid.*

тешки организовани криминал у Великој Британији проценила је да се само кроз институције за новчане услуге и неформалне системе трансфера вредности годишње опере преко једне милијарде фунти, док се илегални профит често пере кроз радње које раде са великим количинама готовог новца које веома често послују на прометним локацијама, као што су продавнице брзе хране, компаније које пружају услуге заштите, такси фирме и ауто перионице.²⁵

Посебну пажњу треба обратити на могућности спречавања уплива организованог криминала на легално тржиште у области јавних набавки, јавних лицитација, јавних продаја и издавања разних врста субвенција и дозвола од стране државних органа за комерцијалну делатност. Индустијска тржишта са лицитацијама којима управљају државни органи (нпр. одлагање отпада, изградња путева, грађевинарство) често су високо конкурентна због релативно ниског нивоа специфичних улагања, а картел споразуми су нестабилни због тешког откривања и санкционисања одустајања. У тој области улога организованог криминала је да повећања стабилност таквих споразума претњом кажњавања фирми које одустају, као и да пружи заштиту легалним фирмама од уласка нових такмичара, јер није у интересу актуелних фирми нити организованог криминала да дозволи улазак нових такмичара, пошто би то значило смањивање ренти које ови други делом присвајају.²⁶ Организоване криминалне активности на легалним тржиштима шире се и на директно инвестирање и управљање легалним предузећима. Припадницима организованог криминала потребан је легалан приход да би прикрили свој прави посао, а у снабдевању илегалних добара и услуга постоји потреба за местима за трговину тако да се користе мале радње, барови и ресторани за покриће активности повезаних са прањем новца или незаконито клађење. На тај начин, кроз пословну активност под контролом организованог криминала смањују се ризици повезани са прањем новца.²⁷

У складу са допуњеним и измењеним препорукама Групе за финансијске акције у вези с прањем новца (*Financial Action Task Force on Money Laundering*) које су усвојене у фебруару 2012. године, припрема Националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма представља међународни стандард, односно државе су позване да идентификују, процене и разумеју ризике за прање новца и финансирање тероризма са којима се суочавају.²⁸ У

²⁵ The Stationery Office, 19.

²⁶ Gianluca Fiorentini, „Organized crime and illegal markets”, *Encyclopedia of law and economics, volume v. The economics of crime and litigation* (eds. Boudewijn Bouckaert, Gerrit De Geest), Cheltenham, Edward Elgar, 2000, 448.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Jelena Pantelić, *National risk assessment of money laundering in the Republic of Serbia*, Belgrade, 2013, 12.

складу са тиме, владе држава треба да формирају орган или механизам који ће координирати кораке у процењивању ризика. Циљ тако сачињене процене ризика јесте да се дође до закључака који сектори и активности у националном систему имају потенцијално виши ризик за прање новца, који имају нижи ризик, како би власти могле адекватно да одговоре на њих.

У Прцени ризика која је сачињена за Србију као ризици наведени су: 1) кривична дела избегавање пореза, илегална производња и промет опојних дрога, злоупотреба дужности; 2) висок утицај на рањивост система: низак број пресуда за прање новца и некоординиране акције владиних тела; 3) главни недостаци система: статистика није интегрисана или се не води, недостатак електронског уношења података и недостатак умрежавања информационих система и база података владиних тела; 4) висока рањивост банака у финансијском сектору; и 5) у нефинансијском сектору као рањива активност означена је трговина некретнинама.²⁹

У захтевима за доставу података које су други државни органи упутили Управи за спречавање прања новца Министарства финансија Републике Србије током 2014. године најзаступљенија су била кривична дела злоупотреба овлашћења у привреди, злоупотреба одговорног лица, недозвољен прелазак преко државне границе и кријумчарење људи, трговина наркотицима, тероризам и финансирање тероризма, трговина људима и разне врсте превара.³⁰ Код највећег броја предмета сумња се у економску оправданост трансакција, односно након анализе средстава по рачунима није било могуће утврдити изворе средстава унетих у финансијски систем. Најчешће се радило о значајним готовинским уплатама које се нису могле оправдати пословним активностима и другим изворима прихода. Анализе сумњивих случајева односиле су се и на коруптивне активности лица која су била на руководећим позицијама у правним лицима (директор, овлашћено лице, оснивач) и манипулацију приликом стицања власништва у одређеним компанијама, закључивање фиктивних уговора или помоћ лицима која су повезана са лицима из криминалног милеа. Велики број предмета је анализиран и због сумње да се преко фиктивне привредне активности – промета роба, новац преноси између повезаних правних лица, а затим се готовински подиже са рачуна. Постоји сумња да је стварни власник офшор компаније и домаћег правног лица исто лице и да се на овај начин новац из нелегалних активности враћа у земљу.³¹

²⁹ *Ibid.*, 14.

³⁰ Управа за спречавање прања новца, *Извештај о раду Управе за спречавање прања новца за период 1.1 – 31.12.2014. године*, Београд, 2015, 7.

³¹ *Ibid.*

4. НЕГАТИВНЕ КОНСЕКВЕНЦЕ ПРОДОРА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА У ЛЕГАЛНЕ ЕКОНОМСКЕ ТОКОВЕ

Организовани криминал негативно делује у свим друштвима у којима постоји, а посебно значајне економске и социјалне консеквенце може имати у земљама у транзицији, јер у њима не постоје адекватне институције за његово сузбијање, њихова тржишта су често мала и подложна поремећајима услед криминалних активности³². Наиме, негативни ефекти инфилтрације организованог криминала у легалну економију најчешће се испољавају кроз: повећање степена криминала (посебно корупције); непоштену конкуренцију легалним привредним субјектима; смањење пореских прихода; нарушену репутацију земље у међународним оквирима; слабљење финансијских институција и њиховог кредибилитета; компромитовање економије и приватног сектора; угрожене напоре везане за приватизацију и друго.

Деловање организованог криминала повећава корупцију на кључним „капијама” система, као што су: финансијске институције, законодавни органи, агенције за спровођење закона, надзорне институције, полиција, тужилаштво и судови. Инфилтрација организованог криминала у легалне економске токове негативно утиче на стабилност банкарског и других сектора економске активности (тржиште хартија од вредности, осигурање, инвестициони послови и др.) и може проузроковати проблеме са ликвидношћу због повлачења финансијских средстава услед прекида кореспондентних банкарских односа, одузимања нелегалних средстава, губитке код зајмова и смањење вредности акција финансијских институција. Клијенти престају да послују са институцијом чија је репутација нарушена због сумњи или навода везаних за учешће у организованим криминалним активностима. Тако се на средства која су „перачи” новца ставили на депозит у банци, не може рачунати као на стабилан извор финансирања. Велики износи опраног новца често су подложни неочекиваним повлачењима из финансијске институције преко електронских трансфера или других трансфера, што изазива проблеме с ликвидношћу банака.³³

У случајевима умешаности легалних пословних структура у криминалне активности може доћи до покретања судских поступака, постојања неспроводивих уговора, изрицања казни и принудних наплата које узрокују губитке, повећање трошкова за институцију или чак затварање такве институције. Недостатак информација о конкретном клијенту, пословању клијента или односу клијента и других позајмљивача, може да изложи фи-

³² Brent Bartlett, *Negative effects of money laundering on economic development*, New York City, 2002, 19.

³³ Вид. Michael Levi, Peter Reuter, „Money laundering”, *Crime and justice*, 1/2006, 289–375.

нансијску институцију великом ризику. То је посебно забрињавајуће у случајевима у којима постоје повезани субјекти с друге стране, повезани позјамљивачи, као и заједнички извор прихода или средстава за враћање кредита. Губици код зајмова резултат су, наравно, и неспроводивих уговора и уговора склопљених с фиктивним лицима или фирмама иза којих стоје криминалне организације.

Идентификација стварних корисника рачуна од кључне је важности за ефикасност система супротстављања организованом криминалу у привредно–финансијском пословању. Идентификационе процедуре штите од пословних односа с фиктивним особама или корпорацијским субјектима без довољних средстава, као што су корпорације које постоје само именом иза којих се налазе криминалци и криминалне организације.³⁴ Познато је да организовани криминал користи „шкољка” пословне субјекте који се наизглед баве легалним пословањем а уствари су под контролом криминалаца. Такви пословни субјекти најчешће се користе за мешање незаконитих средстава са легалним средствима како би се маскирали приходи прибављени на незаконит начин. Приступ нелегалним средствима које имају ти пословни субјекти омогућава им да субвенционирају своје производе и услуге, чак и по ценама нижим од тржишних. Услед тога, легална предузећа тешко могу да буду конкурентна таквим пословним субјектима, чији је једини циљ да очувају и заштите нелегално стечена средства, а не да производе са профитом.

Уколико нека земља има репутацију уточишта за организовани криминал и прање новца само за себе, може да доведе до знатних негативних последица по њен развој.³⁵ Стране финансијске институције могу да ограниче своје трансакције са институцијама земаља које су уточишта за прање новца, могу да подвргну те трансакције додатном опрезу, што ће их учинити скупљим или могу да прекину кореспондентне или зајмодавачке односе у потпуности. Чак и легална предузећа из тих земаља могу да трпе због смањене доступности светским тржиштима или доступности по вишој цени због додатног степена опреза у односу на њихово власништво, организацију или системе контроле. Свака земља која не предузима мере за сузбијање организованог криминала теже ће привући стране инвеститоре и добити подршку страних влада. Због тога је Група за финансијске акције у вези с прањем новца сачинила „листу некооперативних земаља и територија”, које не испуњавају минималне стандарде и које су ризичне за улагања инвеститора.

³⁴ Вид. Славиша Вуковић, Саша Мијалковић, Горан Бошковић, „Превенција прања новца и финансирања тероризма – основне методе и могућности”, *НБП – Журнал за криминалистичку и праву*, 2/2011, 119–129.

³⁵ Nestor Courakis, „Financial crime today: Greece as a European case study”, *European journal on criminal policy and research*, 2/2001, 212.

5. ЗАКЉУЧАК

Организовани криминал у савременим условима настоји да користи легалне економске токове да би прикрио сопствену криминалну делатност, порекло и постојање нелегално стечене имовине. Велике количине криминалног профита у рукама криминалних структура представљају потенцијалну опасност за корумпирање у раду државних органа, нарушавају интегритет финансијских институција и омогућавају укључивање у легалне економске токове. Акумулирана економска моћ криминалних организација заснована на криминалном профиту који је прошао процес прања, користи се као моћна полуга за ширење утицаја коруптивним активностима у свим сферама друштвеног живота и ангажовање у остваривању криминалних циљева инфилтрацијом у легалне економске токове.

Опасност од организованог криминала није ограничена на последице појединачних криминалних радњи, већ знатно више на могућности да утиче на доношење државних одлука у сфери политике и економије. Велики интерес организованог криминала за утицај на државу и њене функције проистиче из чињенице да ће уз помоћ државе најлакше обезбедити профит и имунитет од кривичног гоњења. Ефикасни механизми супротстављања организованом криминалу утичу на смањење криминала (посебно корупције), појачану стабилност финансијских институција и тржишта, имају позитиван утицај на економски развој и репутацију у светској заједници. Њихов неодвојив део је и борба против корупције, јер организовани криминал најлакше „буја” у окружењу подложном корупцији.

Креирање ефикасног система супротстављања организованом криминалу, корупцији и прању новца захтева стварање законских оквира за примену мера одузимања прихода стечених криминалом уз поштовање међународних стандарда за ту област. С друге стране, неефикасност система за супротстављање организованом криминалу, корупцији и прању новца у једној земљи омогућавају криминалцима и криминалним организацијама да успешно функционишу, тј. да користе своје незаконите приходе и шире своје криминалне активности које угрожавају све сфере друштвеног живота.

*Goran N. Bošković, Ph.D., Associate Professor
Academy of Criminalistic and Police Studies
Belgrade
goran.boskovic@kpa.edu.rs*

*Slaviša Lj. Vuković, Ph.D., Associate Professor
Academy of Criminalistic and Police Studies
Belgrade
slavisa.vukovic@kpa.edu.rs*

Areas and Consequences of Organized Crime Influence on the Legal Market

Abstract: *Criminal structure spread sphere of influence in all fields of social life and become a threat to national and international security. Namely, criminal profits generated by organized crime in the criminal market and its infiltration into the legal economic flows represent a potential danger for corrupting in legal economic relations and undermine the integrity of financial institutions. In this way, in the end the basic fundamentals of the financial system may be disrupted, and in dangerous are the functioning of state institutions, economic prosperity and national security.*

Modern criminal organizations are profit-oriented and market-based and operating methods that use are combination of criminal and methods of modern business organizations, which makes them particularly dangerous to society. The great economic power of organized crime used to acquire political power, and it is in turn used to pursue criminal objectives. Thus, the threat of organized crime is not limited to the effects of individual criminal actions, but much more on the ability to influence the decision making processes in the sphere of politics and economics.

The great interest of organized crime to influence on state and its functions stems from the fact that with the help of the state authority can provide the easiest way for providing criminal profit and immunity from prosecution. The authors in paper point to areas and dominant negative consequences of the infiltration of organized crime into legitimate economic relations, as well as the implications of these processes in order to gain a better understanding of their importance for defining the model on fighting of organized crime.

Key words: *organized crime, legal market, impact, consequences*

Датум пријема рада: 05.05.2016.